

УДК 330.341

Мацюра С.І.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та стратегії підприємств
Криворізького національного університету*

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВІТЧИЗНЯНИМИ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Зростання добробуту населення України та покращення становища нашої держави на міжнародній економічній і політичній аренах не останнім чином залежить від рівня розвитку вітчизняних підприємств. Зростання обсягів виробленого національного продукту, збільшення експорту продукції, що відповідає світовим стандартам і є конкурентоспроможною на міжнародному ринку, передусім, зумовлено наявністю виробничого потенціалу підприємств та діючими організаційно економічними механізмами його використання та відтворення.

Ключові слова: стратегія розвитку, потенціал підприємства, виробничий потенціал, потенціал основних засобів, інноваційно-інвестиційний потенціал, потенціал оборотних фондів, трудовий потенціал.

Мацюра С.И. ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОХРАНЕНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ПОТЕНЦИАЛА ОТЕЧЕСТВЕННЫМИ ГОРНО-ОБОГАТИТЕЛЬНЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА И ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИХ РЕШЕНИЯ

Рост благосостояния населения Украины и улучшения положения нашего государства на международной экономической и политической аренах не последним образом зависит от уровня развития отечественных предприятий. Рост объемов произведенного национального продукта, увеличение экспорта продукции, отвечающей мировым стандартам и является конкурентоспособной на международном рынке, прежде всего, обусловлено наличием производственного потенциала предприятий и действующими организационно экономическими механизмами его использования и воспроизводства.

Ключевые слова: стратегия развития, потенциал предприятия, производственный потенциал, потенциал основных средств, инновационно-инвестиционный потенциал, потенциал оборотных фондов, трудовой потенциал.

Matsyura S.I. THE FUNDAMENTAL PROBLEMS OF CONSERVATION PRODUCTION POTENTIAL BY THE LOCAL MINING ENTERPRISES IN THE ECONOMIC CRISIS AND PERSPECTIVE DIRECTIONS SOLVING THEM

The rising welfare population of Ukraine and the improving status of our country in the international economic and political arenas not least depend on the level of domestic enterprises. The growth of the national product is produced, the increasing exports of products that answers the world's standards and is competitive in the international market, primarily due to the presence of production potential of enterprises and economic mechanisms for its use and reproduction which act organizationally. On this basis, in the article shown the fundamental problems of conservation production potential by the domestic mining enterprises in the economic crisis and perspective directions of their solution.

Keywords: strategy of development, potential of enterprise, production potential, the potential of fixed assets, innovation and investment potential, the potential of circulating funds, labor potential.

Постановка проблеми. Динамізм виробничого потенціалу підприємств обумовлений впливом інновацій, нестабільністю зовнішніх чинників господарювання, кон'юнктурними умовами виробництва. Внаслідок впливу цих чинників постійно відбуваються певні структурні зрушення всередині виробничого потенціалу, а також якісні та кількісні зміни техніко-економічних показників, які його характеризують. Загалом ефективність функціонування виробничого потенціалу визначає ступінь досягнення деякого потенційного результату діяльності підприємства за визначений період часу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато вітчизняних дослідників виділяють виробничий потенціал як центральну ланку загального потенціалу підприємства. Дослідженню різноманітних аспектів виробничого потенціалу підприємства присвячено праці О. Анчишкіна, О. Ареф'євої, А. Архангельського, І. Должанського, О. Добикіна, І. Дежкіна, Т. Загорної, І. Репіної, О. Федоніна, О. Олексюка, Ф. Євдокімова, О. Мізіна та ін. Серед зарубіжних вчених на увагу заслуговують роботи І. Ансоффа, П. Друккера, Р. Гранта, Д. Пенга, Д. Тееса, Д. Колліса, Л. Корбетті, Г. Кларідгея та ін. В той же час питанням взаємозв'язку та взаємозалежності елементів виробничого потенціалу та їх виміру не приділено достатньої уваги, і вони потребують подальшої наукової розробки.

Формулювання цілей статті. Окреслити взаємозалежність стратегічного розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств від стану та можливостей зовнішнього та внутрішнього середовища їх діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. З того моменту, як Україна стала незалежною державою, гірничо-видобувна галузь пройшла певний шлях змін та перебудови. Перш за все, галузь було переорієнтовано на зовнішні ринки збуту. І, як наслідок, сьогодні приблизно 80% виробленої продукції експортується за кордон, забезпечуючи, за різними даними, понад 40-48% валютних надходжень від експорту, частка металу при цьому складає 33%. Завдяки переходу на експортну орієнтацію галузі було освоєно випуск продукції згідно з міжнародними стандартами, здійснено сертифікацію технологічних процесів та якості виготовленої продукції, поліпшено товарний вигляд продукції. Також було проведено реконструкцію та модернізацію виробництва, удосконалення обладнання і технології металургійного циклу з метою скорочення затрат сировинних та енергетичних ресурсів, підвищення якості продукції [6].

На жаль, зміни, що відбулися в галузі за останні десять років, мали не лише позитивні наслідки.

На сьогоднішній день існує ряд чинників, які гальмують розвиток вітчизняної гірничо-металургій-

ної галузі, а отже, не дають змоги нарощувати підприємствам свій виробничий потенціал. Їх умовно можливо поділити на чотири групи: економічні, технічні, організаційні, соціальні.

Розглянемо економічні чинники:

- зниження попиту на продукцію на внутрішньому ринку через встановлення обмежень для металургійних підприємств по експорту продукції, а також тенденційне скорочення обсягів виробництва чорних металів як у світі, так і в Україні;

- коливання цін на ринку залізородної сировини;

- підвищення цін на енергоносії, зростання залізничних тарифів, підвищення митних витрат, що обумовлює підвищення собівартості виготовленої продукції за зниження попиту на неї як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках;

- виведення капіталовкладень.

Найгострішою і злободеннішою для гірничо-металургійного комплексу є проблема енергозбереження оскільки Україна є газодefіцитною країною.

Загалом українські ГЗК витрачають майже удвічі більше енергії, ніж їхні конкуренти, при цьому щорічно споживається 6–7 млрд. м³ газу, тоді як більшість світових виробників вже давно відмовилися від використання цього енергоносія, впровадивши технології пилувугільного палива. А останні події на світовому ринку енергоносіїв свідчать про те, що ціни на газ зростають і в майбутньому, що приведе до неминучого зростання залізородного концентрату і вихідної сировини в цілому.

Розглянемо технологічні чинники, які значно впливають на виробничий потенціал, а особливо у частині основних виробничих засобів, і, відповідно, гальмують розвиток вітчизняної гірничодобувної галузі.

1. Гірничо-збагачувальні комбінати експлуатуються понад нормативні терміни – на повне зношення. Не дивлячись на проведену у 2009 р. індексацію вартості основних засобів, яка штучно збільшила фондоозброєність працівників підприємств та значно зменшила ступінь зносу основних засобів, на даний момент об'єми основних засобів, які вибувають з використання внаслідок їх морального і фізичного зносу, значно перевищують об'єми нових засобів, які вводяться в експлуатацію [2].

Ступінь зносу та ефективність використання основних засобів на криворізьких гірничодобувних підприємствах залежно від способу видобутку руди наведено у таблицях 1.1. та 1.2.

Як свідчить інформація таблиці 1.1, ступінь зносу основних засобів на гірничодобувних підприємствах по відкритому видобутку руди є значним, але має тенденцію до зменшення. При цьому ефективність використання основних засобів за аналізований період знижувалася, що пояснюється скороченням обсягів виробництва продукції на тлі економічної кризи, не дивлячись на активізацію інвестиційних

процесів на цих підприємствах (табл. 1.3), значним ступенем їх зносу.

Ступінь зносу та ефективність використання основних засобів на криворізьких підприємствах по відкритому видобутку руди наведено в таблиці 1.2.

Як свідчить інформація таблиці 1.2, ступінь зносу основних засобів є значним, але також має динаміку до зменшення.

Ефективність використання основних засобів ГЗК в цілому за аналізований період підвищилася, але у 2006-2007 р.р. показник фондовіддачі зменшився внаслідок випереджаючих темпів збільшення вартості основних засобів у порівнянні з темпами зміни обсягів виробництва продукції.

2. Головною проблемою підвищення ефективності використання основних засобів є відсутність на підприємствах інноваційно-інвестиційних програм, пов'язаних з оновленням основних засобів через брак коштів. Динаміку інвестицій в основний капітал по провідних гірничодобувних залізородних підприємствах України у 2005-1010 рр. наведено в таблиці 1.3 [4, с. 135].

Як свідчить інформація таблиці 1.3, упродовж аналізованого періоду динаміка інвестицій була позитивною, крім ПАТ «ПівдГЗК», що говорить про зростаючі можливості оновлення основних засобів на гірничодобувних підприємствах України.

Але при цьому головною проблемою залишається недостатність коштів, спрямованих на підтримання гірничо-геологічних умов розробки родовищ. Нині багато гірничодобувних підприємств потребує значних вкладень в розвиток кар'єрів [3].

3. Відсутність розвинутої інфраструктури, зокрема глибоководних портів і дефіцит рухливого складу збільшують ризик нестабільних поставок сировини на металургійні комбінати та відвантажень готової продукції на експорт.

4. Недостатня оснащеність комбінатів екологічно чистими спорудами, для здобуття пільг, згідно умов Кіотського протоколу.

Визначимо організаційні чинники, що гальмують розвиток гірничодобувної галузі України:

- відсутність адекватної та ефективної антикризової політики з боку уряду;
- відсутність чітко прописаних, своєчасних законодавчих і урядових заходів дії на галузь;
- відсутність пільг на електропостачання і залізничні перевезення;
- позбавлення від непрофільних активів;
- виведення непрофільних активів в аутсорсинг і аутстафінг;
- реорганізація структури підприємства;
- глобалізація і поглинання малоефективних підприємств;
- заорганізована дозвільна система, система податків, а також кількість перевірок державних контролюючих органів.

Таблиця 1.1

Ступінь зносу та ефективність використання основних засобів на криворізьких підприємствах по підземному видобутку руди [1]

Підприємства	Період							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ступінь зносу основних засобів, %								
ПАТ «КЗРК»	82,02	81,5	81,8	82,0	82,4	82,7	81,9	80,2
ПАТ «ЄвразСуша Балка»	68,5	64,67	65,78	63,35	62,26	61,1	60,9	60,1
Фондовіддача, грн./грн.								
ПАТ «КЗРК»	0,74	0,72	0,73	0,80	0,81	0,72	0,43	0,65
ПАТ «ЄвразСуша Балка»	1,57	1,2	1,33	1,07	0,81	0,72	0,521	0,554

Таблиця 1.2

Ступінь зносу та ефективність використання основних засобів на криворізьких підприємствах з відкритим видобутком руди [1]

Підприємства	Період							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ступінь зносу основних засобів, %								
ПАТ «ПівнГЗК»	66,56	65,33	61,15	55,73	52,18	64,73	64,9	65,0
ПАТ «ЦГЗК»	55,26	51,12	53,41	54,57	55,50	53,19	53,1	52,0
ПАТ «ПівдГЗК»	50,43	52,48	54,20	57,82	56,18	50,47	50,1	49,5
ПАТ «ІнГЗК»	59,85	59,53	56,44	53,98	54,50	56,19	56,3	56,7
Фондовіддача, грн./грн.								
ПАТ «ПівнГЗК»	1,4	1,52	1,57	1,43	1,27	2,01	2,03	2,05
ПАТ «ЦГЗК»	1,045	1,22	1,19	1,14	1,18	1,25	1,05	1,24
ПАТ «ПівдГЗК»	0,94	1,04	1,04	1,16	1,17	0,93	0,71	0,89
ПАТ «ІнГЗК»	1,37	1,47	1,22	0,95	0,89	1,19	1,03	1,28

Таблиця 1.3

Динаміка інвестицій в основний капітал по провідних гірничодобувних залізрудних підприємствах України у 2005-2010 рр., тис. грн. [1]

Назва підприємства	Період						Відхилення 2010/2005	
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	+,-	%
ПАТ «Криворіжзалізрудком»	91245	79993	101092	150495	64628	218155	126910	139,09
ПАТ «ЄвразСуша Балка»	44820	45693	54485	72412	32438	128267	83447	186,18
Разом по підприємствам з підземним видобутком руди	136065	125686	155577	222907	97066	346422	210357	154,6
ПАТ «ПівдГЗК»	164151	102920	165254	213446	139719	106268	-57883	-35,26
ПАТ «ЦГЗК»	199080	118955	127569	132669	178248	371727	172647	86,72
ПАТ «ПівнГЗК»	247616	507890	477721	810724	252075	609066	361450	145,97
ПАТ «ІнГЗК»	335400	302011	318451	444191	199877	699364	363964	108,52
ПАТ «Полтавський ГЗК»	338713	303714	429296	1080353	1046639	1122083	783370	231,28
Разом по гірничо-збагачувальним комбінатам	1284960	1335490	1518291	2681383	1816558	2908508	1623548	126,35
Всього по залізрудних підприємствах	1421025	1461176	1673868	2904290	1913624	3254930	1793754	129,6

Розглянемо соціальні чинники, які чинять значний вплив на трудовий потенціал:

- вимушені відпустки для робітників;
- з метою збереження робочих місць персонал притягується на низькооплачувану роботу по благоустрою, для проведення ремонтних робіт, а також робіт по охороні майна;
- значне скорочення співробітників і, як наслідок, безробіття;
- призупинення дій додаткових соціальних пільг передбачених генеральними, галузевими угодами, колективними договорами;
- природна плінність кадрів;
- зниження купівельної спроможності населення.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, оцінка сучасного стану галузі, аналіз особливостей, основних проблемних аспектів діяльності гірничодобувних підприємств України, які уповільнюють темпи розвитку їх виробничого потенціалу, дають змогу визначити основні напрями підвищення ефективності його використання, а отже і підвищити ефективність господарювання цих підприємств:

1. Модернізація та реконструкція технологічного устаткування, упровадження необхідних інновацій з метою підвищення якості та скорочення собівартості продукції за рахунок зменшення виробничих витрат.

2. Залучення іноземних інвесторів для участі в технічному переозброєнні в основних цехах, а також для підтримання гірничо-геологічних умов розробки родовищ.

3. Нарощування експортного потенціалу за рахунок підвищення якості продукції.

4. Підвищення внутрішнього попиту на продукцію за рахунок стимулювання споживання ЗРС вітчизняними металургійними підприємствами.

5. Розробка й реалізація дієвого механізму балансового розподілу й забезпечення підприємств ГМК сировинними, паливно-енергетичними й матеріальними ресурсами в розрізі бюджетного року.

Усі вищевказані заходи спрямовані на підвищення ефективності використання виробничого потенціалу, що сприяє зростанню продуктивності промислового виробництва, а отже, нарощуванню його обсягів і, відповідно, – нагромадженню інвестиційних ресурсів для забезпечення розширеного відтворення, тобто динамічного розвитку економічної системи загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бабец Е.К. Сборник технико-экономических показателей горнодобывающих предприятий Украины в 2009-2010 гг. / Е.К. Бабец, Л.А. Штанько, В.А. Салганик, И.Е. Мельникова, А.В. Петрухин и др. – Кривой Рог : Видавничий дім, 2011. – 329 с.
2. Бачевский Б.Е. Обновление основных средств предприятия в условиях рыночной экономики [монография] / [Б.С. Бачевский, Н.Д. Свиридова, А.В. Черкобай] / под. ред.: проф. Гончарова В.Н., проф. Дорофиев В.В. – Донецк : ДонГАУ, 2010. – 180 с.
3. Стасовський Ю. Стратегія інноваційного розвитку гірничо-металургійного комплексу регіону // Економіка України. – 2005. – № 2. – С. 29–37.
4. Асоціація гірничорудних підприємств України «Укррудпром» // www.ukrudprom.com/news.
5. Міністерство промислової політики КМУ // <http://minprom.com.ua>.
6. УкрМет (портал гірничо-металургійного комплексу України) // ukrmet.com.ua/news.